

C L A S I C I R O M Â N I

Emil Gârleanu

DIN LUMEA
CELOR CARE
NU CUVÂNTĂ

CORINT
BOOKS

*Am scris aceste schițe să le citesc RODICĂI.
Cea mai iubită GĂZĂ din
lumea găzelor mele.*

Calul

Lui Corneliu Moldovanu

S-a trezit în câmpiile întinse, acoperite de ierburile dese, culcate de vânturi, ale Ungariei. În mijlocul lor s-a ținut câtăva vreme de mama lui, o iapă oarbă ce sta răzlețită de ceilalți cai, dintre cari cei mai frumoși fuseseră mânjii ei. Apoi, când a simțit fiorul sălbatic ce i se revărsase în sânge, în largul pustietăților acestea a deprins cele dintâi goane, și-acolo și-a ridicat capul, a lărgit nările și, cutremurându-și coama încălțită de spini, răspunse la chemări necunoscute, trimițând depărtărilor cel dintâi nechezat puternic ce-i ieșise din piept.

Dar când se învățase cu viața asta slobodă, se pomeni o dată prins din fugă, înfrânat cu de-a sila de către cineva care se aruncă, dintr-o săritură, călare pe el. Atunci a înțeles că ceva îl amenință, că cineva vrea să-i țarmurească libertatea, s-a strâns ghem, apoi s-a destins repede și a pornit ca o săgeată. Mânca pământul supt copitele lui, simțea că i se aprinde ceva înăuntru,

că ochii îi ard și că limba îl frige; trupul îi era numai o apă, gura numai o spumă de sânge. Iar în fuga nebună, ierburile îl biciuiau și i se încolăceau ca șerpii de picioare. De la o vreme se simți sleit de puteri și se opri. Un nechezat parcă îl chemă dincotrova; dar când văzu că dușmanul e tot pe spatele lui, că-i smuncește frâul tot așa de crunt, puse capul în piept și, învins, se întoarse încet, purtându-și *stăpânul*. Apoi plecă pe drumuri lungi, prin locuri străine și depărtate.

La-u necăjit îndelung până să-l învețe cu viața înfrântă de zăbală și pinten. Când s-a dezmeticit bine-bine, era de mult deprins cu șaua și știa chiar ceasul de dimineață la care pornea înspre câmp ca să-și poarte călărețul, prin fața regimentului, în văzul sutelor de cai ce stăteau nemișcați la strigătul goarnei, ca și oamenii de pe ei. Și nu mai putea de mulțumire când, după alergările prin vânt și ploaie, se întorcea în grajdul în care îl aștepta nutrețul.

După câțiva ani porni la un drum mai greu. Mergeau ferțiți, ocolind mereu, oprindu-se la bubuitul tunului; stăteau zile și nopți în ploaie și glod, supt cerul încărcat de norii deși ce atârnavau până lângă pământ. Într-o zi, în capul călăreților cu săbiile scoase, se simți mânat la moarte într-un vârtej înspăimântător. În față le răsări deodată un alt vârtej, și se loviri într-un învâlmășag de glasuri, de vaiete, de împușcături.

I se păru că nu mai e scăpare, se avântă, sări peste trupuri de oameni și cai, și, în goana nebună, își duse călărețul departe, despărțindu-l de ai lui. Un zid de săbii se înălță deodată împrejurul lui și-l opri. Atunci se ridică în două picioare, se întoarse și se aruncă orbiș înapoi.

Simțea că pe urmele lui veneau alții, simțea zbuciumările celui de pe el, dar nici unul nu-l ajunsese. Târziu, când se opri la un adăpost, în crupă îl ardea o usturime grozavă. O tăietură de sabie îl crestase adânc. Mâinile stăpânului îi spălăra rana ușor, o legară și-l mângâiară îndelung pe coamă.

Trecu și războiul. Întors acasă, își luă locul în grajd, mulțumit de liniștea dimprejurul lui, de lumina ce se revărsa pe ferestruica din față, de fânul mirositor ce-l smulgea de deasupra capului. Dimineața mergea la câmp, ca de obicei; serile, arareori. În grajd vara era răcoare; iarna — cald. Și vremea trecea...

Vremea trecea! Anii se scurgeau repede unul după altul. Ehe! cine știe când fusese războiul! Dar odată cu anii s-au scurs și puterea și avântul lui. Îmbătrânise, picioarele îi tremurau după o cale mai lungă; gâtul nu mai sta așa de încordat, ochiul nu mai căta departe. Odată poticni și se rostogoli jos cu călăreț cu tot. S-a ridicat repede, dar de atunci îl lua mai rar la câmp și-l purta numai la pas. În urmă nu-l mai lua deloc.

Venea diminețile la el, îl mângâia, dându-i fiori ce-i fugeau pe supt piele, apoi porunca soldatului să-l plimbe prin ogradă. Parcă nici lui nu-i mai venea să iasă din grajd; îi plăcea să mănânce încet, cu ochii închiși, peste care razele soarelui cădeau ca o ploaie caldă din susul ferestruii înguste.

Într-o zi, ușa grajdului se deschise largă, și doi soldați aduseră un cal tânăr, înspumat. Însuși generalul arătă unde să-l puie la iesle; el, bătrânul, avea să fie mutat mai încolo, în colț, iar noul-venit îi lua locul, în fața ferestruii. Bătrânului parcă îi veni din nou vloga tinereții, ridică în sus capul, se uită la stăpânul lui, apoi rămase cu ochii pironiți pe acel care-l înlocuia. Iar când se duseră cu toții, se închise ușa; și când venitul ridică botul să smulgă din brațul de fân, din care dânsul mâncase mai înainte, el se smunci, rupse frâul și, repezindu-se către celălalt, îl mușcă de gât. Îi despărțiră repede, iar el luă, pentru întâiași dată, de la soldat, două lovituri de vargă.

A doua zi, dimineață tare, generalul veni, porunci să se puie, în fața lui, șaua pe calul celălalt, încăleacă și porni. Bătrânul întoarse capul și-i urmări cu ochii până departe.

În fiecare zi, cei doi cai se măsurau cu privirea, și câteodată bătrânul, reînsuflețit, se smunea să se arunce. În urmă primea loviturile de vergi și se puneă să mestice, liniștit, nutrețul, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Într-o seară, după multă vreme, calul cel tânăr întinse capul, cu ochi cercetători, către bătrânul lui tovarăș. Acesta a stat o clipă, ca și cum ar fi vrut să se hotărască, apoi, simțind, ca niciodată, mirosul acela de câmp care-i amintea de herghelia lui, de caii lângă care nu fusese de atâta vreme, întinse și dânsul gâtul, și boturile lor se atinseră. Au stat câtva așa, apoi bătrânul se încordă, rupse belciugul și, rămânând slobod, veni încet, se alipi de celălalt și începură să mănânce liniștiți, unul lângă altul. Din seara aceea nu-i mai legară.

Se deprinseră împreună; aproape nu se mai puteau despărți. Când cel tânăr ieșea înșăuat, bătrânul necheza înăbușit, nu-și găsea astâmpăr și pleca încet-încet prin ogradă, după el, până îl aduceau soldații în grajd. Acolo aștepta să se întoarcă tovarășul, ca să mănânce. Iar serile, când oboșea să mai mestice, își răzima botul de gâtul celui tânăr și dormita.

Într-o zi, bătrânul nu mai putu să se țină în picioare. Ochii i se împăinjeniră deodată, genunchii îi tremurau și buzele scăpară jos mâna de fân ce smulsese atuncea. Voi să se rezime de tovarășul său și nu izbuti. Încet, încet, bătrânul simți cum se întunecă ferestruia spre cari căta, i se muie încheieturile și trupul îi alunecă jos. Întâi se ținu sprijinit în cele două picioare de dinainte, apoi îl părăsiră și acestea, se rostogoli pe-o parte, horcăi de câteva ori și rămase întins, zbatându-se încet...

Iar calul cel tânăr își apropie botul de trupul aproape nemișcat, stătu câtăva vreme cu ochii pironiți, apoi tresări, întoarse capul spre ușă și necheză prelung.

Convorbiri critice, an. I, nr. 11, iunie 1907

Frunza

Lui Cristinel

S-a desfăcut din mugur, într-o dimineață caldă a începutului de primăvară. Cea dintâi rază de soare s-a împletit pe dânsa ca o sârmă de aur, făcând-o să tremure de fericirea unei asemenea atingeri. Ziua întâi i s-a părut scurtă, și apropierea nopții o mâhni. Lumina se stinse, răcoarea o făcu să se zgribulească, să se vâre între celelalte și să aștepte, ațipind, până a doua zi, venirea soarelui.

Cu ce revărsare de strălucire se ridică stăpânitorul lumii până sus, pe cer! Raza se scoborî din nou, și toată ziua, încălzită, frunza se scaldă în albastrul văzduhului.

În scurtă vreme se desfăcu mare, verde, mai frumoasă ca toate, mai sus decât celelalte, tocmai în vârf. De deasupra îi cădea lumină, dedesupt se ridică, până la ea, mireasma crinilor albi, singuratici, cu potirul plin de colbul aurului mirositor.

Un ciripit străin o miră. Și cea dintâi rândunică, venită de departe, tăie albastrul ca o săgeată, înconjură copacul de câteva ori cu strigăte de bucurie, apoi se așează pe streșina casei, cântând mereu...

Dar într-o dimineată raza de soare nu mai veni. Cerul rămase acoperit de nori. Cea dintâi picătură de ploaie o izbi rece, greoaie. Câteva zile a plouat. Nici rândunelele nu se mai vedeau. Dar mirosul crinilor, seara, se împrăștia puternic, umed: o amețea.

După zilele acestea, lipsite de scânteiere, soarele răsări într-o dimineată înfocat, vărsând parcă flăcări, încălzind totul în câteva clipe. Raza o fripse. În după-amiaza zilei acesteia, o păsărică cu pene verzi și galbene, un scatiu, veni, moleșit de căldură, se furișă supt dânsa, la umbră, la adăpost.

Și frunza se bucură, acoperi cum putu mai bine păsărica; iar aceasta ciripi, întâi înăbușită, din gușă, apoi mai prelung, mai dulce, cum nu auzise frunza cântec.

Și în fiecare zi paserea venea să se ascundă de căldura cotropitoare, în fiecare zi frunza o ferea, și seara cântecul se împrăștia vesel.

Cât n-ar fi dat acuma frunza pe o picătură de ploaie! Dar norii fugeau goși de vânturile din înălțimi; cerul de sticlă, înflăcărat, uscaseră totul. Crinii nu mai miroseau; când și când, rozeta, care își scutura sămânța coaptă, împrăștia mireasma ei în zorii unora din dimineți. Prea multă lumină, prea multă căldură. Noaptea senine, cu crai nou, cerul spuzit de stele o fermecau. Ar fi vrut să fie veșnic noapte...

Paserea venea mereu, câteodată și noaptea rămânea acolo, ațipind, cu căpușorul supt aripă.

Și trecu mult până ce, odată, vântul de toamnă începu să bată. Zilele erau mai răcoroase, nopțile mai reci; cerul arareori curat. Puternic suflă vântul tomnatic! Apusurile erau ca sângele și parcă înroșeau și pământul. Frunza își simți puterile slăbite;

cu greu putea să ție piept vântului, care o clătina în toate părțile; câteva tovarășe, smulse, fluturată prin aer, apoi fuseseră duse departe.

Paserea îi venea mai rar, nu mai cânta, și asta o mânănea cumplit.

Frunza tânjea, se îngălbenea; celelalte, de pe același copac, parcă se îngălbeniseră și mai repede. Începuseră să cadă. Frunza auzea mereu, de acolo, din vârful foșnetului cobitor al tovarășelor ce o părăseau, strecurându-se ușor, ca o șoaptă, ca o rugăciune, așternându-se jos, într-un lăvicer de deasupra căruia vântul alerga grăbit.

De dimineață până seara, și noaptea, frunzele cădeau întruna. Unele mai repezi, altele mai domoale, legănându-se în aer ca o aripă de fluture, aninându-se de ramuri ca cerând ajutor; numai într-un târziu, dându-se învinse, cădeau, îngropându-se între celelalte.

Într-o dimineață se sperie. În tot copacul rămăsese numai ea! Ramurile goale se loveau unele de altele, tremurând ca de frig. Deasupra, cerul cu nori greoi ca de bumbac; în largul lui, stoluri întregi de paseri plecau în șir; atunci băgă de seamă că și cuiburile rândunelelor rămăseseră goale.

Un fior o străbătu și se gândi la paserea care nu o văzuse de câteva zile. În clipele acestea, când parcă se cutremura la gândul că poate și dânsa va trebui să se desprindă, să moară, ca și celelalte, vederea prietenei pe care o adăpostise atâta i-ar fi fost de ajutor.

Și paserea parcă auzi chemarea tovarășei de altădată; veni, dar se opri puțin, pe o altă ramură, ca și când n-ar fi cunoscut locul obișnuit în cari cântase; apoi își luă zborul și, în trecerea grăbită, fără să întoarcă măcar capul, lovi cu vârful aripei frunza care, de-abia mai ținându-se, căzu la rândul ei.

Și lăvicerul de jos nu se mai îngroșă, din ce fusese, cu această, cea din urmă, moartă.

Albina, an. X, nr. 52, 23 septembrie 1907

Părăsită

Lui Ilarie Chendi

Singură! În tot cuprinsul câmpului larg, dânsa nu se zărea decât numai când vântul culca ierburile înalte, și ea rămânea în picioare, albă cum e laptele, cu coama împrăștiată peste ochii orbi, cu coada lungă, încolăcită de-a lungul picioarelor subțiri. Venea dimineața în urma hergheliei întregi, la pas, ascultând de departe clinchetul clopoțelului de argint de la gâtul calului cari, nu demult încă, se ținuse pe urmele ei. Pe rând, clopoțelul a trecut la toți mânjii ei, cei mai frumoși de prin ținuturile acelea. Pe doi dintre dânșii îi ținea minte încă, pe ceilalți îi hrănise, îi alintase cu botul ei catifelat, îi simțise lângă dânsa, dar nu-i văzuse niciodată.

Într-o seară, după o ploaie groaznică, se îmbolnăvise; scăpase cu viață, dar își pierduse vederea. Simțea căldura soarelui, mirosea câmpul, dar lumina nu mai era nicăiri. A fost groaznică cea dintâi noapte. Înăuntrul grajdului se făcu deodată parcă și mai întuneric. Ieslea era în față, odinioară o mai zărise, așa ca

prin sită, și peste o clipă se ștersese dinaintea ei. Deasupra capului era fereastra; ridică ochii și stete așa până când glasurile oamenilor, ciripitul rândunelelor, ce-și aveau cuibul chiar deasupra, lipit de-o grindă, îi vesti dimineața. Dar fereastra tot nu se lumina. Și-ntunecată a rămas de-atunci! Acuma se deprinsese. De trei-patru ani parcă au uitat-o toți. Pleacă singură din grajd și se întoarce singură. Ceilalți cai, îndată ce ajung în câmp, o iau razna, se împrăștie repede. Dânsa paște puțin, apoi rămâne cu urechile ciulite, cu ochii în gol, ca și cum ar aștepta pe cineva.

La amiază vine la apă; își știe locul la jgheab; pe lângă ea nu simte nici un cal. Toți ceilalți beau mai încolo. Arareori, seara, își mai aduc aminte de dânsa. Atunci aude glasul călărețului, care gonește caii, cum o strigă prelung: „Martaaa!” Ea întoarce capul și o ia înapoi. Vine la pas, sleită de puteri, printre tulpinile înalte de lumânărică ce o ating ușor, ca și când ar alinta-o. Și parcă întreg câmpul s-a obișnuit cu dânsa, o cunoaște și-i e dragă; cum merge încet, fluturi mici, albaștri, atrași de albeața părului, se țin după dânsa, se așază pe crupa lucioasă, se ridică iarăși, alungându-se unii pe alții, și o întovărășesc până departe. Vine și se duce mereu pe același drum. S-a deprins: o ia mai întâi de-a curmezișul câmpului, apoi de-a lungul unei prăpastii grozav de adânci, în care, dacă ar putea să se uite, ar cădea amețită poate. Merge drept pe marginea povârnișului, înfășurată în mirosul cimbrului ce crește tocmai pe fund. Păzitorii hergheliei au privit la început lucrul acesta mirați, apoi au lăsat-o, doar a luneca odată, să scape de dânsa... Dar ea pune piciorul încrezătoare, merge cu gâtul întins, cu nările umflate să simtă mai tare mirosul ierbii sălbatice cari parcă o înviorează.

Apoi străbate satul; câinii nu o latră, copiii nu o fugăresc, nimeni nu se apropie de dânsa. În grajd, un grajd părăsit în care numai ea stă, într-o încăpere singură, își găsește totdeauna fânul. Iarna e ca într-o pivniță; și noaptea, când viscolul geme la ferești ca un uriaș rănit, ea se culcă jos, între patele moi, și, neliniștită, așteaptă să audă a doua zi glasul unui om...

În dimineața aceasta o luă încet-încet din grajd. Se simțea slabă; când intră în câmp, în nemărginirea înecată de flori dese, aerul parcă era mai greu; se înăbușea, vroi să pască, smulse câteva fire de iarbă și se așeză, ca niciodată, jos. Întinse botul, adulmecă, o greutate parcă o apăsa deasupra creștetului, apoi soarele începu să ardă din ce în ce mai puternic. Semințele florilor miroseau ca și cum ar fi fost prăjite, și iarba se încălzi sub dânsa ca într-un culcuș. Și, deodată, vântul începu să sufle, cu suspinuri adânci, venite cine știe din care codri, cu vâjâituri puternice, cari culcau tulpinile și le încurcau într-o rețea. Un tunet de-abia se auzi; pe deasupra, paserile alergau grăbite, scoțând țipete de spaimă. De departe, dinspre munți, venea ropotul ploaiei. Se sculă în picioare, îngrijată, când cele dintâi picături căzură plescăind pe trupul ei.

În câteva clipe ploaia o înecă, nu putea să răsuflă, din coamă apa se scurgea ca dintr-un izvor. O apucă un tremur. Un tropot înăbușit îi izbi auzul: herghelia se întorcea în fugă; și prin vuietul ploaiei un glas răsună prelung: „Martaa!” și a doua oară: „Martaaa!” Apoi nu mai auzi nimic. Atunci, dibuind, înfricoșată, supt potopul ce se revărsa de sus, luă drumul înapoi, pășind ca printr-o băltoacă în cari picioarele i se afundau, și ajunse la marginea prăpastiei. Ploaia cădea cu furie, aproape nu mai putea merge; se opri deasupra deschizăturii adânci, în fundul căreia șuvoiul gâlgăia înfuriat. Și, fără de veste, i se păru că se mișcă supt ea pământul; nici n-avu vreme să se înfricoșeze, malul se desprinsese mai întâi domol, răsturnând-o pe-o coastă, apoi se surpă dintr-odată, repede, la vale, rostogolind-o până în adânc, oprind-o tocmai pe un dâmb dedesuptul căruia fierbea pârâul.

Și vântul cari sufla printre malurile prăpastiei, curgând și dânsul ca o apă, aplecă mănunchiurile înalte ale cimbrului sălbatec peste trupul ei zdrobit.

Viața literară și artistică, an. I, nr. 38, 30 septembrie 1907

Vulturul

S-a ridicat, deodată, din prăpastia întunecoasă, umedă, a munților falnici. Și, doritor de lumină, în această dimineață scaldată de soare, a întins aripile, ca o flamură, deasupra brazilor bătrâni. S-a înălțat mai întâi drept în sus, ca o săgeată; a străbătut văzduhul răcoros, apoi a rămas acolo, s-a legănat în aer, îmbătat de plăcerea să fluture la înălțime uriașă; a plecat capul și a privit în jos. Pe câmpiile lucii, satele împrăstiate, ca grăunțele, scoteau sclipiri repezi ca a prundișului spălat de ape. Oamenii nu se zăreau; deasupra, dedesuptul lui, primprejur, nici o vietate. I se păru că lumea aceasta frumoasă, încântătoare, peste cari primăverile se aștern cu spuză de flori, e a lui, a lui singur. Și, scuturându-și aripile, făcu un ocol larg, suind și scoborând prin aer. Apoi i se păru că ceva flutură mai jos, ceva mic, prea neînsemnat pentru ca să îndrăznească să se suie până la el: se repezi și, în ciocul gata să frângă, prinse o pană căzută

chiar din aripa lui. Zbură cu dânsa, sus, sus, apoi îi dădu drumul și urmări cu ochi strălucitori lunecarea ușoară, ca pe o apă, a penei cari cândva îl ajutase să se ridice.

Luă munții în lung. Nici o boare de vânt, nici un murmur de ape cari să străbata atât de sus.

Și așa a mers până după-amiază, cu ciocul deschis, înghițind aerul în gâlgâiri puternice, privind în toate părțile cu ochii lui ca două scânteii.

Obosi. Se scoborî ușor și se așeză pe vârful unei stânci ce țâșnea în sus, goală, din stratul gros de mușchi al muntelui. Cum sta nemișcat, părea și el de piatră, părea că-i colțul ascuțit al stâncii încremenite acolo de veacuri.

Pe urmă își plecă în jos capul; în fund, în noaptea deschizăturii adânci, tăiată ca de pala unui zmeu, șerpuia, sclipind ca argintul, izvorul. Și i se făcu dor de răcoarea dulce a undei șerpuitoare. Săltă și se rezezi în fund; se lăsă în voie să cadă în apă; stropii reci îl acoperiră deodată, ca niște pietre scumpe, și, întinzând gâtul gol, bău îndelung, însetat. Apoi își luă iarăși zborul până pe stâncă, sus, se lăsă pe o coastă, întinse aripile la soare și închise ochii. Ațipi...

Adieri de vânt îl înfășoară în vâlul lor. Aproape se trezește; prin pleoapa închisă încă parcă zărește un foc grozav, a cărui flacără încinge tot cuprinsul zării. Se ridică. Departe, în nori de sânge, soarele apune. Munții parcă-s aprinși, cerul arde.

Își ia zborul, grăbind spre cuib.

Se apropie, se lasă tot mai jos, deasupra muntelui, deasupra pădurii de brazi. Aceeași liniște în tot cuprinsul firii. Mai are puțin; zărește prăpastia spre cari avea să se scoboare, când, deodată, în tăcerea neclintită, răzbubuie, până-n depărtări adânci, un tunet, și aripa, amorțită, îi cade în jos. Se rostogolește de câteva ori prin aer, simte fierbințeala glonțului, ca a unui cărbune ce-i arde carnea, își încordează puterile, caută să

mai plutească sus, dar dedesuptul lui munții parcă se prăbușesc. Aripa îi mai stă puțin întinsă, apoi i se frânge lângă trup, udă de sânge. Lunecă printre brazi. Răcoarea îl mai înviorează o clipă; iarăși caută să-și întindă aripile; se anină de o ramură. Se uită în jos. Drept dedesupt, la rădăcina bradului, un căprior stă liniștit, privind înainte.

Iar vulturul simte că-i pierdut, că puterile îl părăsesc. O ură strașnică îl cuprinde; parcă ar dori să se stingă toată lumea odată cu dânsul. Se lasă să pice drept peste căprior și, cu cea din urmă putere, îi înfige gheara în ochiul curat și umed.

În vreme ce căpriorul se scutură și fuge, năuc de spaimă și durere, paserea cade moartă, cu ghearele strânse, cu ochii deschiși.

Viața literară și artistică, an. I, nr. 35, 9 septembrie 1907

CUPRINS

Calul	5
Frunza	9
Părăsită	12
Vulturul	15
Gâza	18
Cucoșul.....	21
Gândăcelul	24
Musculița	27
Tovarășii	29
Hoinar.....	32
Cât un fir de neghină	36
Luptătorii	39
Singuratecii	42
Filozoful	44
Călătoare!	46
Cântărețul.....	49
După asemănarea lor!.....	51
Cioc! Cioc! Cioc!	54
În fel de fel de fețe	58
Mai sus!	62
Voinicul!	64
Sărăcuțul!	66
Ca soarele!	68
Grivei	70
O rază	73
Când stăpânul nu-i acasă!	75
În curtea mea.....	78
Nedespărțite!	81
Pasere de noapte.....	83
Mărinimie.....	85
Fricosul.....	87
Căprioara	89
<i>Tabel cronologic</i>	91
<i>Repere critice</i>	93